

MARKO MARULIĆ - PJESNIK "DAVIDIJADE"

5. siječnja ove godine navršilo se 450 godina od smrti hrvatskoga pjesnika Marka Marulića. Najlaskavijim su ga pohvalama slavili već suvremenici, posebno pjesnici hrvatske i latinske riječi, koji su u njemu vidjeli uzor i učitelja, a slično i filozofi i učenjaci njegova doba. Rodni grad Marulićev, Split, imao je od 1420. god. mletačku upravu i tako vrlo uske i prisne veze sa susjednom Italijom i razbuktalim renesansnim duhom. Od najranije mladosti Marulić, sin uglednih gradskih patricija, upija taj duh u rodnome gradu da bi nastavio naukovanje na glasovitom padovanskom sveučilištu, gdje je studirao pravo. Usavršio se u stvaranju latinskih stihova i retoričkoj umjetnosti. Plod tih nauka brojna su djela latinskoga jezičnog izraza: *Evangelistarium*, *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, *De humilitate et gloria Christi*, *Quinquaginta parabolae*, koja su sva kratko vrijeme nakon objavljivanja doživjela po nekoliko izdanja i prijevoda na evropske jezike. Spomenimo i kraću raspravu *In eos qui beatum Hieronymum Italum esse contendunt*, u kojemu rodoljub brani dalmatinsko porijeklo toga velikoga kršćanskoga pisca. Pjesničko je dijaloško djelo *De laudibus Herculis*.

Navedeni naslovi pokazuju interes autora u izboru tematike. To su pretežno kršćanski motivi u klasičnom ruhu.

Splitski kancelar Prokulion ustvrdio je 1567. god. da bismo imali "kršćanskoga i splitskoga Vergilija" da se sačuvala potpuna Marulićeva Davidijada. U ono je vrijeme bilo poznato samo jedno njeno pjevanje. Danas imamo Davidijadu i možemo samo potvrditi Prokulionov sud.

Rukopis Davidijade sve se vrijeme nalazio u torinskoj knjižnici i neshvatljivo je kako se do pred dvadesetak godina smatrao izgubljenim, unatoč tome što je 1924. naveden u katalogu rukopisa iste knjižnice. Pažnju javnosti na njega uputio je tek 1952. C. Dionisotti, koji je proučavao Marulića kao prevodioca Danteova. Uz rukopis Davidijade nalazio se naime i latinski prijevod 1. pjevanja Danteova "Pakla". Prvo izdanje Davidijade priredio je Josip Badalić u Zagrebu 1954, a 1957. izašlo je u Meridi u Venezueli kritičko izdanje Miroslava Markovića, koji ne spominje Badalićevo izdanje.

U epu *Davidias* Marulićev klasičan način obrade biblijskih motiva dostigao je vrhunac. Već nas sam naslov navodi da ga usporedimo s Vergilijem i njegovom Eneidom. Neprestano zanimanje antike u zemljama mediteranskoga područja od najdaljih je davnina pripadalo istraživanju povijesti svijeta. Tako Vergilije za svoje najopsežnije djelo traži izvore u mitskom dobu, koje je izraz pretpovijesti. Njegov junak Eneja dosiže puninu u svom najsjajnijem potomku Oktavijanu Augustu. Humanist Marulić, naglašenije historičan, nadahnjuje se Biblijom, Starim zavjetom, koji je povijest židovskoga naroda kojemu je David bio

kraljem. Od svoje pojave on je stalno prisutan u Bibliji i najtrajnije je zabljesnuo u najslavnijem potomku Isusu Kristu.

Vergilije latinskim, jezikom svoga naroda, slavi pred svijetom rimski rod. Latinski u Marulićevo doba ne pripada više nijednome narodu, on je jednako svojina čitave kulturne, a na poseban način kršćanske Evrope. I kao što David po Kristu prerasta okvire židovske nacionalnosti i pripada svem kršćanstvu, tako je i Davidijada svojim jezičnim izrazom prilog umjetničkom blagu čitava svijeta.

Bogat grčki mit, koji se pretočio na latinsko tlo, kod pjesnika Eneide jedva da je mogao u sadržaju dobiti što novo, neizrečeno ili nepoznato. Vergilije je ipak, mada se oslonio na opsežnu grčku i rimsku stariju epiku, stvorio potpuno novo i svježije djelo koje je preživjelo pad Rimskoga Carstva, prešlo njegove okvire i živjelo do danas, smatrano savršenim, kako ga je bio udivljeno najavio još Propercije (II, 34,65-66).

Davidova su djela prikazana u Bibliji, a u Psalmima progovara sam David kao čovjek pokajnik koji slavi svoga velikoga Boga. Marulić se prihvatio smjela zadatka da iz odvaljene gromade biblijskoga sadržaja (Knjiga Samuelova I, gl. 13. - II i Knjiga kraljeva I, gl. 1-2) iskleše detalje lika i veličinu svoga junaka na sasvim nov način. A zar nije bio velik onaj o kojemu je bilo vrijedno ispjevati 6765 heksametara (u 14 knjiga)? Jezikom i obradom ostaje Marulić pod jakim utjecajem rimskoga pjesnika. Ako pak tražimo kompozicijske podudarnosti Eneide i Davidijade, možemo govoriti gotovo samo o slučajnostima, jer se Marulić u redosljedju drži biblijskoga predloška, što i sam jasno navodi u proznim sadržajima ispred svake knjige.

U proznom je uvodu pjesnik posvetio djelo kardinalu Domenicu Grimaniju, uglednom suvremeniku.

Slijedeći svjesno antički običaj, prvim stihom autor daje glavni sadržaj djela: "Davidis... pii gesta". Možemo li ne pomisliti na Vergilijevo "pius Aeneas"? Spominje zatim pijerijske Muze i Apolona, ali samo zato da bi se odrekao njihova poganskoga izvora snage i nadahnuća i moli pomoć velikoga Boga, jer on pjeva "caelo cognatum opus arcanisque sacratum" (st. 9). Slijedi šest knjiga s opisom događaja Davidove mladosti do stupanja na prijestolje. Knjige 7-9. pjevaju o Davidu kralju i imaju svoj proemij, a zazvane su božice Harite koje su se nastanile u jordanskim vodama (VII, 6-8). Posljednjih pet knjiga sadrži nesreću kralja Davida poslije smrti sina rođena u grešnoj ljubavi prema Bat-Šebi. Tu je invokacija upućena Duhu Svetome koji je govorio kroz proroke: "prophetae veridici". I djelo zaokružuje zahvalom tome Duhu koji je pjesnikovu ladju doveo sretno k žudjenoj obali - tipično antička slika (XIV, 425-7).

Vergilijevu djelu mit je prostor i vrijeme u kojem se kreću i u kojem žive njegovi likovi, i mit je u njima živo prisutan, sa svom svojom plastičnošću i raznolikošću. Nalazimo ga vrlo često kod pjesnika Davidijade, ali on je tu samo okrir. Mada je poredba najranije pjesničko stilsko sredstvo, u Vergilijevoj Didoni, na primjer, koja ponosna stupa poganskim hramom, kao da vidimo utjelovljenu Dijanu. Kod Marulića Titanida (Dija-

na) samo je simbol ženske ljepote. Mogli bismo reći da gotovo svi antički epiteti i ukrasi služe u Davidijadi sličnoj svrsi. Bog ima epitet poganskoga Jupitera: (Aetherius) tonans, a još je neobičniji i očito primijenjen samo figurativno: dominus (ili parens) divumque hominumque, kad je jasno da Marulić i njegov David pjevaju Jedinome. Tako se i kršćansko nebo naziva Olimpom, a smrt Dikom. Naprotiv potpuno je srednjovjekovan i klasičnom epu stran atribut "principium sine principio" ili "virtus et gloria aetherii regni", Sam pjesnik u proznom komentaru Davidijade uzdiže svoga junaka do simbola koji predstavlja Krista, koji je od mladosti prisutan u Davidu kad pobjedjuje Golijata, dok se uspješno suprotstavlja svojim neprijateljima.

Kršćansko moraliziranje, koje je čest sadržaj Marulićeve latinske proze, nalazimo i u Davidijadi. No živost i originalnost postigao je pjesnik naročito dijalozima, svježim usporedbama iz svakodnevnog života i tako stvorio djelo trajne vrijednosti.

Pjesnik kojemu se latinskim djelima pronijela slava svijetom nije nikada prestao biti svjestan pripadanja svome narodu. Aktivno je sudjelovao u javnom životu rodnoga grada i najdublje proživljavao strepnje koje su sve više bile izazivane turskom navalom i bojnim uspjesima Sulejmana Veličanstvenoga. Iz Marulićeve iskrene zabrinutosti nastaje potresno pismo papi Hadrijanu (objavljeno u Mlecima 1522.) u kojemu autor moli pomoć ujedinjene kršćanske Evrope za svoju domovinu. Sadržajno je slična i hrvatska tužaljka Tuženje grada Hjerolimima, koja je alegorija, i potpuno otvorena Molitva suprotiva Turkom.

Biblijskog je sadržaja i pjesnikov hrvatski ep Judita. I jezikom i stihom (dvostruko rimovani dvanaesterac) Marulić se udaljio od svojih klasičnih uzora, iako se nije mogao osloboditi onoga što je tokom čitavoga života upijao. Tako i u ovome epu susrećemo poredbe klasičnoga mitskoga svijeta i opise koji podsjećaju na Herodota. Ali pjesnikov humanizam okrenut je ovdje naglašeno vlastitome narodu koji trpi, žrtvuje se i pobjedjuje - jer zbivanja u Juditi alegorije su događaja u Hrvatskoj koja se bori protiv turskoga osvajača.

Još za pjesnikova života shvaćena je vrijednost Judite i u svem njegovu opusu ona zauzima posebno mjesto, koje potvrđuju i njezini odjeci, i po kojima je ona svome autoru pribavila ime oca hrvatske književnosti.

Marija Hosu

Zusammenfassung

Vor 450 Jahren starb in seiner Geburtsstadt Split der grosse kroatische Dichter Marko Marulić (1450-1524). Mit seinen lateinischen Schriften und Dichtungen klassischen und biblischen Inhalts erwarb er auch grossen Ruhm in ganz Europa. Vor ungefähr zwanzig Jahren wurde sein lateinisches Gedicht *Davidias* aufgefunden und in zwei unabhängigen Ausgaben gedruckt (Zagreb 1954; Merida, Venezuela, 1957.). In dem epischen Ge-

dicht (6765 Hexameter in 14 Büchern) werden die Taten Davids besungen; trotz dem spürbaren Einflusse der römischen, besonders vergilianischen Epik, sind viele originelle Züge unverkennbar. Mit keinen kroatischen Werken, besonders mit seinem Gedicht **J u d i t a** (Judith) erwarb er den Namen "Vater der kroatischen Literatur".